

DE DOM TE NEVIGES DOOR GOTTFRIED BÖHM (1968)

Het is een totaal onverwacht en gek gezicht als je vanaf het buiten de plaats gelegen grote, lege parkeerterrein richting de dom van Neviges loopt. Vanaf ver al zie je een groep grote betonnen puntmutsen in de dorpse skyline. Ik moet bij de aanblik van de nogal forse bergtoppen van afbladerend beton spontaan denken aan de kerk van Fritz Wotruba in Wenen het Caixa Museum van Herzog & de Meuron of een studie naar maximale bebouwing van een Building Block in New York, waarbij puur de geometrische regels van de Building Code een soortgelijk alpien landschap en volume generen. Na de idylle van de dorpse en romantische tuinstad Margarethenhöhe die wij net ervoor hebben bezocht explodeert die betonnen dom van Böhm nogal.

Langs de eerste andere bezoekers heenlopend vang ik een zuchtende flard van een gesprek op: "...ach, naja, wir sind auch sooo ganz zufriedenen..." zegt een in het grijs geklede dame tegen een even oud stel als ze zich aanschikt in haar gedateerde Mercedes te stappen om weg te dieselen. Ik denk, dat zij net volwassen werd, toen de dom in Neviges in aanbouw was. Alles went, zegt zij, doelend op haar leeftijd, gezondheid of wat dan ook waar senioren het zo over hebben. Maar het past ook bij de dom. Wat een ding! Het domineert het dorp. Maar eigenlijk doet elke kerktoeren in een Tirols bergdorpje hetzelfde, al is dat dan in een ons meer vertrouwde architectonische taal met duidelijk meer elegantie richting de hemel. Die elegantie ligt bij deze gotische of barokke kerken in de slanke proporties, maar ook de afwerking van de gevel en het dak: de beeldjes, de versieringen. Door de ornamentloze strakheid van Böhms rotsvormige dom valt het oog onmiddellijk op afbladderende verf, een paar roestige bliken luikjes in de betonnen gevel en de stangen van de valbeveiling op het dak. "So ist das Leben" zetten de senioren bij de Mercedes hun nietszeggende gesprekje voort, uit beleefdheid. "Das ist durchaus möglich". "Jaja. Jaja!"

Als architect die de idealen van het modernisme toch nog met de papelep ingegoten heeft gekregen stel ik vast dat ik de dom mooier begin te vinden de langer ik ernaar kijk. Ik moet langzaam aan Le Corbusier denken. Zeker niet aan Ronchamp overigens waar onze gids het over wilde hebben omdat die kapel op de heuvel veel te wit, elegant en veel kleiner is. Maar bijvoorbeeld aan het laatst nog postuum gebouwde betonnen puntdak van de kerk St. Pierre in Firminy. Maar de dom van Neviges is vast niet Gottfried Böhms mooiste werk, denk ik nog. Het is al april maar de beknutte bomen op het voorplein zijn nog steeds kaal. En dat afgrijselijke rond uitbollende ontvangstgebouw naast de route naar de dom doet er het zijne toe om te twifelen of dit niet een curiositeit is in plaats van een architectonisch highlight. De gebruikers hebben duidelijk geprobeerd met verfrandjes en wat schilderijen op de gevel van Böhms belendende gebouwen

Kirche zur heiligen Dreifaltigkeit van Fritz Wotruba in Wenen.

Caixa Museum in Madrid van Herzog & de Meuron, 2001 - 2007

Dom te Neviges door Gottfried Böhm, 1968

Mercedes W123, 1976-1985

Kerk St. Pierre in Firminy van Le Corbusier, ontworpen 1961-65, gerealiseerd 2006

'Transformations' Aircraft Carrier in Landscape door Hans Hollein, 1964

de brutaliteit iets te verzachten, zich eigen te maken. Met twijfelachtig succes. De getekende dromen van de bouwsels bovenop de bergtoppen van Bruno Tauts uit 1917 zijn alleen al door het kleurgebruik veel aansprekender dan waar Böhm ons hier mee confronteert; ik moet in Neviges meer denken aan 'Das Kabinet des Dr. Caligari', de stomme film uit het expressionistische begin van de Duitse bioscoop. Ook peins ik over de tijdens de afgelopen 70 jaar maar niet op te blazen 'Flaktürme' uit de Tweede Wereldoorlog, de luchtafweergeschutturens, die mijn studiestad Wenen verontsieren, net als in Berlijn en andere door de Nazi's bezette metropolen. Maar bij die gedachte komt juist ook meer sympathie op voor de dom. Want net als de 'Flaktürme' werkt het gebouw als een groot bakken; net zo'n ding als op de collages 'Transformations' van Hans Hollein uit de 60ies waarmee hij zijn adoratie uitspreekt voor vliegdekschepen, graansilo's en industriële installaties, die met hun uitstraling aan de veel later door Koolhaas omschreven 'Bigness' doen denken. Eigenlijk is het bij de dom van Böhm net als bij de schuilbunker van de Boros Foundation in Berlijn: de hermetische buitenkant (zeker de met het kunstwerk van Mandla Reuter versperde zijde) maakt je alleen maar nieuwsgieriger, wat er van binnen te zien is.

In al zijn onwennigheid voldoet de dom hiermee aan de uitstraling van een pelgrimkerk. Groots, van ver zichtbaar, spanning opbouwend wat er aan de binnenkant plaats vindt. De opbouw van de route, de grote buitentrap voor de pelgrims, de 'uitnodigende geste' zou ik echter anders als onze gids niet met liefdevolle woorden willen omschrijven. De grove, meterhoge betonnen steunmuren aan de rechte kant van ons pad doen mij denken aan de stuwmuur van een watercentrale. De werking ervan is die van een opgestuwde rivier: aan het einde van het stuwmeer wordt je naar de turbines toe gezogen. Een spannende, maar misschien erg ongemakkelijk tocht die me dwars door een energiecentrale sluist. Hoe voel ik me dan straks, nadat ik door de watermolen van de stuwdam ben gedraaid? Gelouterd? Herboren? Verdronken?

Een ding lijkt zeker: de dom van Neviges werpt meer vragen op dan hij beantwoordt.

Mathias Lehner

Alpine Architektur door Bruno Taut, 1917-1919

Affiche van de film 'Das Kabinet des Dr. Caligari', 1920

Flugabwehrkanonenturm ('Flakturm') door Friedrich Tamms, 1942-1945

Boros Foundation in de Luftschutzbunker Berlin Friedrichstraße, 1942-1943

Stuwmuur van waterenergiecentrale Edersee, door Philip Holzmann AG, 1908-1914

